

Diskursi periferije (V)

ODUPIRATI SE

Naslov "Grupa Jezik, moć, ideologija" posljednjeg eseja u ovom feljtonu, koji *Dani* objavljuju u dva dijela, ima i nastavak "kritička pedagogija kao vrsta praxisa u novom bosanskohercegovačkom kontekstu"

Piše: **Danijela Majstorović**

UVOD (iz prošlog nastavka): Grupa "Jezik, moć, ideologija" osnovana je septembra 2009. kao neformalni produžetak modula Savremene kulturološke studije, predviđenog za studente/kinje 3. godine Filološkog fakulteta, po uzoru na čitalačke i diskusione grupe na Univerzitetu u Lancasteru, te na Metelkovoju u Ljubljani. Grupa je ubrzo počela da okuplja ne samo studente/kinje već i profesori/ce i asistente/kinje sa drugih fakulteta i odsjeka kao i mnoge druge aktiviste/kinje, novinare/ke i sl. iz Banjaluke. Zahvaljujući kontaktima napravljenim unutar HESP-ovog programa ReSET pod nazivom "Kulture sjećanja i emancipatorne politike: prošlost i zajedništvo u postjugoslovenskom prostoru", uspjeli smo da iz sopstvenih skromnih sredstava i kroz mreže so-

Teška pitanja su gotovo sva pitanja koje grupa otvara, a prvenstveno ona koja se teorijskim prilaženjem sve više približavaju našem iskustvu. Tek otvaranjem naših stavova ostvarujemo komunikaciju u pravom smislu

lidarnosti dovedemo gostujuće predavače/ice vezane za RESET ali i neke druge sa Banjalučkog univerziteta i organizujemo niz javnih predavanja iz društvene teorije, kulturoloških i postjugoslovenskih studija...

OTPOR ZNANJEM / MIŠ-LJENJEM - KA NOVOM JEZIKU POLITIČKE TRANSFORMACIJE (nastavak): Primjerice, Agambenov tekst "Šta ostaje poslije Aušvica" koji smo čitali gotovo dva mjeseca, kao i segmente iz "Koliko fašizma" Rastka Močnika, izazvao je burne reakcije kad su postavljena pitanja o tome treba li se zločin u Srebrenici nazvati genocidom, da li je rat na prostorima bivše Jugoslavije bio isključivo srpska krivica (agresija) ili se simultano radilo o "više agresija" kao i je li raspad Jugoslavije bio orkestriran "spolja". Uopšte nelagoda se i javljala usljed nedovoljnog cirkulisanja

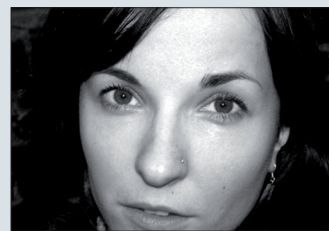

različitih (nelagodnih) istina i sva ova pitanja su gotovo uvijek isplivala na površinu kao tzv. "teška pitanja" sa kojima se grupa suočavala u "nepodnošljivoj" stvarnosti.

Dražen: Teška pitanja su gotovo sva pitanja koje grupa otvara, a prvenstveno ona koja se teorijskim prilaženjem sve više približavaju našem iskustvu. Tek otvaranjem naših stavova ostvarujemo komunikaciju u pravom smislu, subjekta sa subjektom, u kojoj stvarnost zapravo postaje sve više antitetična i čak gotovo nepodnošljiva.

O NEIZBJEŽNOSTI/NEZAOBILAZNOSTI TEŠKIH PITANJA: Pored teških pitanja, grupa je rad započela u sredini gdje gotovo da pitanja i nema jer se već

ZNANJEM

O autorici

Danijela Majstorović profesorica je anglističke lingvistike i kulturoloških studija na Univerzitetu u Banjaluci, te gostujuća profesorica na brojnim domaćim i stranim univerzitetima. Autorica je i koautorica tri monografije: *Diskurs, moć i međunarodna zajednica*, *Youth National and Ethnic Identity in Bosnia and Herzegovina*, *Diskursi periferije*. Producirala je i režirala dva dokumentarna filma: *Kontrapunkt za nju* i *Posao snova*.

svi odgovori znaju: to nam govore i mediji, i profesori, i komšije i prijatelji. BiH je podijeljeno društvo, Mostar je podijeljen grad, u Banjaluci nema Bošnjaka, u Sarajevu nema Srba, Jugoslavija je mrtva, mi smo Srbi, Muslimani (Bošnjaci), Hrvati - koji smo oduvijek bili. Ove činjenice nam se iz dana u dan predstavljaju kao danost, i upravo na njihovoj hegemoniji počiva aktuelna politička moć koja u želji da vječno ostane tu gdje jeste regrutuje verzije istine odgovarajuće za danu etničku grupu, ona pri tom izmišlja tradicije, adaptira moral i rabi svu ideološku aparaturu neophodnu za održavanje sistema "permanente tranzicije" i proizvodnje konsenzusa.

Dražen: Dakle, nema onoga od čega grupa bježi kao od svog predmeta, mada na neka pitanja senzitivnije prilazi da bi ih mogla otvoriti. Pitanja kao što su genocid, ratni zločini, pitanje krivnje nikada nisu jednostavno započljiva i pretpostavlja opipavanje one točke gdje materija problema može da se izlije u "neočekivani razgovor". Sama ta "neočekivana" je potencijalnost iskazivog prelaženja preko nametnutih, konsolidovanih ograničenja i stereotipija umetnutih u društvene norme. Uvid u moć i njezine determinacije dolazi do izražaja.

Saša (student): Najteže opšte pitanje je određivanje načela po kojem je moguće utemeljiti moral. Težina pitanja koja se bave mora-

Može li se pričati o Srebrenici bez svrstavanja

1995 REUTERS

lom sastoji se u odgovornosti koja se preuzima kada se zastupaju stavovi o tome: šta je dobro a šta loše i za druge ljude... Za ovakvu grupu poželjno je da, u duhu potpunog intelektualnog uvažavanja ali i neskrivene lične opredijeljenosti, razmatra najrazličitija i najoprečnija stanovišta.

Pitanja koje grupa pita jesu teška, ali ne isključivo zbog hegemonijske zaključenosti ili bolje rečeno zaključanosti svojih premisa, već često i zbog formalnih razloga, nedovoljnog opšteg predznanja, "apstraktnosti" tema, prevelike referentnosti i slično, međutim, zanimljivo je gledište da su ona teška i onemogućena zbog etničkog predznaka nekih članova grupe o čemu jedan student kaže sljedeće:

Sandro (student): Grupa je otvorila vanvremena pitanja ovih prostora zločina, kazne, krivice, suočavanja sa prošlošću. Nisu me pogodila teška pitanja jer su moji stavovi o njima davno formirani, već određeni odgovori na njih. Ponekad su se pod pljaštom lijevog antiglobalizma pojedinci htjeli osloboditi odgovornosti. U suštini naši odgovori i viđenja (osim tvojih Danijela) su uvelike zavisili od naše etničke pripadnosti.

Da li ovo znači da je u Republici Srpskoj (Hrvatskoj, Federaciji BiH) nemoguće ili ograničavajuće kritički misliti ako je neko etnički Srbin (Bošnjak, Hrvat),

ili je pak to moguće (jedan učenik navodi mene kao nekog čija etnička pripadnost ne smeta da se stvari kritički vide)? Da li neko ko je ocijenjen kao etnički neostrašćen biva automatski vakcinisan protiv virusa nacionalizma, može li se desiti recidiv i da li je dovoljno da neko odredi Srebrenicu kao genocid ili kao zločin, rat u Bosni kao agresiju ili kao građanski rat, te Republiku Srpsku kao genocidnu tvorevinu ili kao volju Srba u BiH, pa da ga se odmah svrsta na određenu stranu? Da li stavovi suprotni onima koje sam upravo navela automatski svrstavaju govornika u "prosrpski" ili "probošnjački" tabor i zašto pridjev "srpski" ili "bošnjački" na različitim stranama ima negativnu konotaciju?

Ova pitanja uopšte nisu naina i tiču se upravo identiteta i kulturnih fundamentalizama - ispada da ako je neko određenog etničkog identiteta, imaće i određene okamenjene stavove budući da joj/mu vlastita kultura propisuje određeni fundamentalizam kao habitus koji boji sve druge stavove, ukuse, razmišljanja, diskurse.

Da li i na koji način neko može misliti da je u Srebrenici bio genocid, ali da se njen/njegov diskurs automatski ne diskvalifikuje kao prozapadni i probošnjački (Silajdžićevski)? Da li neko može misliti da novija bh. kinematografija Srbe predstavlja isključivo kao bradate četnike koji ne znaju engleski i pri tom ne zvučati prosrpski (Dodikovski)? Da li se može razgovarati o uticajima (ali ne isključivim) NATO-a, Amerike i zapadne Evrope na sve ono što nam se dogodilo, bez da zvuči kao pristalica teorija zavjere?

Može, ukoliko postoje znanje i argumenti.

Kakva je to BiH koja je prihvatljiva svim narodima koji u njoj žive i kako se može iskoristiti pozitivno naslijeđe Jugoslavije? Koji je to minimum istine/istina do kojeg možemo zajedno doći i oko kojeg se možemo složiti, treba li nam taj minimum i koja je uloga znanja/selekcije dostu-

pnog znanja da bi se taj minimum ostvario ili je rješenje u konačnoj podjeli i proglašenju pobjednika i gubitnika?

Drugo pitanje je može li se kroz čitanje teorije i kroz diskusiju u atmosferi jednakosti i tolerancije uopšte doći do nekog pomaka u svijesti i može li takav pomak biti moguća odskočnica za transformativni, politički momenat o kojem sam govorila na početku teksta? Sandro ističe i opasnost da se pod "plaštom lijevog antiglobalizma pojedinci

žele osloboditi odgovornosti" tako što će poreći bilo kakvu odgovornost sopstvene etničke grupe i sve staviti na račun neoliberalnog Zapada, koji je navodno kriv za ovo što se desilo na Balkanu i nema sumnje da su se u grupi čuli i takvi argumenti.

Teška pitanja, pitanja raspada Jugoslavije, rata u BiH i posljedica tih dešavanja su "neizbježna i nezaobilazna", kako kaže jedna studentkinja:

Milica: Neizbježna su zato što kada razgovaramo o problemima u našem društvu, u potrazi za uzročno-posljedičnim odnosima, uvijek se vratimo na taj period (period posljednjeg rata, prim. aut.). Nezaobilazna su, zbog toga što o njima treba razgovarati i nalaziti odgovore na mnoga otvorena pitanja, da bismo mogli ići dalje... (takva pitanja) su veoma kompleksna i zato što je nemoguće emotivno se isključiti.

Ispada da ako je neko određenog etničkog identiteta, imaće i određene okamenjene stavove budući da joj/mu vlastita kultura propisuje određeni fundamentalizam kao habitus koji boji sve druge stavove, ukuse, razmišljanja, diskurse

Možda upravo ta relativno kratka vremenska distanca i nemogućnost da se "emotivno isključimo" su osnovno objašnjenje za strah kao vrlo realan problem i kamen spoticanja kad je u procjep na liniji identitetsko/ideološko koji onemogućuje ovakav transformativni momenat. Ljudi u BiH se boje da kritički i "otvoreno" govore o temama koje ih se tiču. Možda svoje stavove drže za sebe pa ih iznose samo među prijateljima, možda ih usklađuju sa dominantnim stavovima, ali nejasno je od ko-

Ako je u II svjetskom ratu bio strah od fašista (stranog okupatora), u socijalizmu strah od vrha Partije, danas, čini se, strah dolazi od onih koje smo na demokratskim izborima sami izabrali. Strah od nepoznatog, kao i strah od vlasti dva su ključna straha u patologiji naših zajednica

ga ili čega strahuju i zašto se taj strah perpetuira? Ako je u II svjetskom ratu bio strah od fašista (stranog okupatora), u socijalizmu strah od vrha Partije, danas, čini se, strah dolazi od onih koje smo na demokratskim izborima sami izabrali. Strah od nepoznatog, kao i strah od vlasti dva su ključna straha u patologiji naših zajednica.

O KONKRETNIM ZADACIMA - RASADNIK ANGAŽOVANIH INTELEKTUALACA/KI: Kad je riječ o onom "šta činiti" unutar akademske zajednice, odgovori se mahom tiču većeg angažmana pripadnika/ca te zajednice u javnom prostoru; ali u pitanju je i mijenjanje nastavnih planova i programa kako bi postali "pristupačniji" i "interdisciplinarniji" i na taj način u većoj mjeri otvoreni za konkretne probleme koji se postavljaju i koji traže da im se pride iz različitih perspektiva. Na kraju, grupa sama ne može mnogo, ali se kroz nju neki drugi predstavnici javnosti, novinarke/i, aktivisti/kinje, političarke/i, nastavnici/e mogu takođe obrazovati i tako djelovati unutar šire društvene zajednice.

Milica: Problem u našem društvu je što je akademska zajednica (sa izuzecima) zatvorena, kruta i nije u toku sa savremenim društvenim zbivanjima i znanjima. Pri tome mislim na uvođenje kritičkog i interdisciplinarnog

pristupa nastavi i naučnim projektima. Takođe, akademska zajednica bi trebala biti uključena u društveni život šire zajednice, prisutnija u javnom prostoru. Trenutno su političari potpuno zagušili javni prostor.

Rad grupe ne bi smio biti isključivo ograničen na učionicu već bi prelijevanje njenog rada trebalo ostaviti neki trag na društvo u širem smislu i sad je pitanje kako to učiniti.

Milica: energija, entuzijazam, intelekt, ali i frustracija (zbog stanja u društvu) članova grupe počinju da "cure" iz zidova učionice. Zbog toga se nadam da je ova grupa preteča neke nove akademske zajednice koja će svoje ideje i način razmišljanja iznositi u javnom prostoru. Voljela bih da grupa postane neka vrsta "rasadnika" angažovanih intelektualaca.

Upravo ovdje i stoje izazovi pred kojima će se grupa JMI naći već ove jeseni. Kako proširivati djelatnosti, da li, kako to neki od članova kažu, "izaći van kampusa" u prostor kina, pozorišta, na klupe, u kafane ili pak u eter putem radio ili tv emisije? Kako obezbijediti dolazak gostujućih

predavačica/predavača i ostalih gostiju iz regiona i inostranstva kako bi se obezbijedila prekogranična saradnja i razmjena, kako nastaviti privlačiti "neistomišljenike" i osiguravati kvalitetan dijalog i obrazovanje i kako se boriti za bolje društvo i normalan život?

Primož (predavač): nije teško poučavati (o takvim pitanjima) nego organizovati borbu, koja bi trebala slijediti teorijskoj konkretnoj analizi konkretne situacije. Možda je na samoj grupi malo falilo opšteg obrazovanja (iz kritičkih teorija i istorije) - ali to je očekivano i za to i služi grupa.

Maja (viša asistentkinja): Najteža pitanja su ona koja nam onemogućavaju da živimo normalan život, kako god bismo takav život opisali. Rekla bih da se radi o samoj strukturi društva - podjelama nacionalnim/etničkim, klasnim, stvaranju "novih bogataša", nestanku vrsnih tekovina socijalističkog društva kao što su besplatno zdravlje i obrazovanje, revalorizaciji opštih vrijednosti i, meni lično, o veoma teškom i obehtrabrujućem prestanku vjere u "bolje sutra".

Najjednostavniji odgovor ali istovremeno i najteži je - znanjem, budući da nam upravo nedostatak znanja onemogućava normalan život. Pored znanja, koje je veoma širok pojam, potrebno je definisati ključne zadatke kritičke pedagogije naročito kad je riječ o univerzitetu koji pored usvajanja znanja treba i mora da radi na izgradnji odgovorne, kritičke misli. Dakle, borba za znanje i putem znanja kako znanja o teoriji, različitim disciplinama i metodologijama, bilo globalno ili kapilarno, jedini je put ka emancipaciji.

Kako znanjem o onom ranije, tako i ovom sada ali bez, kako Obrad Savić kaže, "kičerajskog flertovanja" koje uvodi "diskurs bez krivice" (Majstorović, 2008b) u kojem je očit "samo ponos a ne stid i sramota", te bez straha da permanentno raskrinkavamo fašističke društvene obrasce i propitujemo u čije ime politike zaborava i ignorancije one rade i u kakve subjekte nas proizvode.

(Kraj; Knjiga "Diskursi periferije" Danijele Majstorović, iz koje su Dani feljtonizirali nekoliko eseja, objavljena je u biblioteci XX vek iz Beograda)

